

des 2005 genom Läkemedelsverkets försorg revideras.

Krakau och Fabian analyserade sjukvårdens behov av journaluppgifter vid ett datorhaveri (LT 38/1999, sidorna 4032-4). De drog slutsatsen att vi i större utsträckning bör ifrågasätta vårt »dokumenterade« än vi gör i dag. I Svenska Dagbladet den 27 juli 2009 kunde man läsa att »S vill banta byråkratin för mer tid åt patienter«.

Vi citerar ur Socialstyrelsens SOSFS 2008:14:

»3 § Rutinerna för dokumentation av patientuppgifter ska även säkerställa att patientjournalen kan utgöra ett underlag för uppföljning av vårdens resultat och kvalitet.« Texten syftar på resultat, inte processmått, enligt vår bedömning.

»6 § 1. uppgifter om aktuellt hälsotillstånd och medicinska bedömningar.« Vi tolkar texten så att man kan ha korta anteckningar. Dokumentationskravet bör rimligen vara betingat av initiala

fynd/bedömning. Om allmäntillstånd + anamnes initialt anger att patienten är frisk eller tillståndet inte kräver ytterligare undersökning/bedömning måste detta räcka utan att irrelevanta undersökningar företas för att »gardera«. Att detta förhållningssätt är regel t ex på en akutmottagning är självklart.

Vi anser att läkaren följt journalagens krav, beskrivit status efter relevant undersökning, gjort en korrekt medicinsk bedömning och givit behandling samt infört adekvat information i journalen. Allmäntillståndet måste accepteras som en ingångsparameter, som får styra den fortsatta handläggningen.

Jan Kumlien

docent, överläkare
jan.kumlien@karolinska.se

Lars Lundblad

docent, överläkare; båda
vid ÖNH-kliniken, Karolinska
universitetssjukhuset, Solna

Läkarförbundet har ett odelat stort engagemang i klimatfrågan

■ Med anledning av artikeln om Läkarförbundet och klimatfrågan i LT 39/2009 (sidorna 2432-4) vill vi göra ett förtydligande.

Av samma skäl som klimatfrågan är prioriterad för Sverige som ordförandeland i EU är den angelägen för Läkarförbundet. Läkarförbundet har aktivt deltagit i arbetet inom World Medical Association med att ta fram en policy om hälsa och klimatförändring. Läkarförbundets förslag att alla länders läkarförbund ska uppmåna sina regeringar att sluta ett effektivt internationellt klimatavtal som inkluderar bistånd för hälso- och sjukvård till utvecklings-

länder har fått stort genomslag.

Utfästelser om ökad hjälp

från den rika världen för att förbättra hälsoläget i den fattiga skulle, förutom att vara en humanitär och moralisk handling, kunna bli en viktig pusselbit i överenskommelser om utsläpps begränsningar under klimatomötet i Köpenhamn den 7-18 december 2009.

Lars Nevander

lars.nevander@spray.se

Anna Rask Andersen

ledamöter i svenska delegationen vid klimatseminariet och i Läkarförbundets centralstyrelse
anna.rask-andersen@medsci.uu.se

Låg ambition om elevernas hälsa i skollagsförslaget

■ Svenska skolläkarföreningen har tillsammans med Riksföreningen för skolsköterskor formulerat ett gemensamt remissvar på Skollagsberedningens departementspromemoria »Den nya skollagen – för kunskap, valfrihet och trygghet« (Ds 2009: 25). Promemorian är ett ambitiöst dokument om ca 100 sidor där bl a barnets bästa och alla elevers rätt till likvärdig utbildning betonas liksom att skolan ska vara icke-konfessionell.

På hälsoområdet är dock

ambitionsnivån oroväckande låg. Så här kortfattat beskrivs elevhälsan i skollagsförslaget.

»Det ska finnas elevhälsa för eleverna. Elevhälsan ska omfatta medicinska, psykologiska, psykosociala och specialpedagogiska insatser. Elevhälsan ska främst vara förebyggande och hälsofrämjande. Elevhälsan ska stödja elevernas utveckling mot målen. För elevhälsans medicinska, psykologiska och psykosociala insatser ska det finnas tillgång till skolläkare, skolsköterska, psykolog och kurator.«

Visserligen är det positivt att elevhälsans samtliga yrkeskompetenser äntligen beskrivs i skollagen. Det är dock en allvarlig brist att barnperspektivet och barnets rätt att själv söka hjälp helt saknas i lagtexten om elevhälsa. I remissvaret lyfter vi också fram att barnperspektivet kräver att det i skollagen framgår att elevhälsan lokalt och nationellt ska vara likvärdig, kontinuerlig och tillgänglig för alla elever.

Vi anser inte att begreppet

skolhälsovård kan försvinna ur skollagen. Till skillnad från övrig elevhälsa regleras skolhälsovården av hälso- och sjukvårdslagen och har därmed en strängare sekretess. Innehåll och tillsyn styrs av Socialstyrelsen. Skol-

Foto: Caulorbox

Arbetet för elevernas goda hälsa måste gå parallellt med de pedagogiska målen.

sköterskor och skolläkare är dock som tidigare varma anhängare av att skolhälsovården ingår som en del av den samlade elevhälsan.

Skollagsförslaget uttrycker

inte någon ambition att skolan med elevhälsan ska ha elevernas hälsa som gemensamt mål i sig. Det är bara de pedagogiska målen som lyfts fram. I remissvaret föreslår vi att chefen för elevhälsa och skolhälsovård genom utbildning och erfarenhet bör ha kunskaper om folkhälsoarbete och att portalparagrafen för skolhälsovårdens mål i nuvarande skollag skrivs om till: »Elevhälsan ska genom hälsofrämjande och förebyggande arbete bevara och förbättra elevernas fysiska och psykiska hälsa samt motverka livsstilsrelaterade hälsoproblem.« Skolans och elevhälsans arbete för elevernas goda hälsa måste löpa parallellt med de pedagogiska målen.

Hela remissvaret finns att läsa på <www.slf.se/skollakare>, och samtliga remissvar finns på <http://regeringen.se/sb/d/12023>.

Tilläggas bör att ingen av våra föreningar fick förtroendet att vara remissinstans! Ett faktum vi beklagar och som tyvärr bekräftar vår slutsats att Sveriges högsta ansvariga inom utbildningsväsendet saknar ambitioner på folkhälsoområdet.

För Svenska skolläkarföreningen
Cecilia Renman

vetenskaplig sekreterare
cecilia.renman@socialresurs.goteborg.se

Medicinsk terminologi är inte bara knappologi

■ Magnus Carlsson (MC) är en duktig skribent med öppna ögon för att vända på saker och få en ny infallsvinkel, vilket han visar i sin artikel i LT 41/2009 (sidan 2627) om uttrycket »knä-häl«. Sådant är inte svårt i språkliga frågor men alltid lika intressant. Uttrycket »knä-häl« är ett utmärkt exempel på detta.

Under författarbetet med »Medicinsk terminologi« har jag ärvt uttrycket i min bok, men samtidigt svarar arvet emot vad jag själv och MC lärt under utbildningen och senare använt under det aktiva läkararbetet. Att så här, många år efter uttryckets uppkomst, söka en förklaring blir mest spekulationer, som är lika mycket värda som de nuvarande »klagomålen« på

uttrycket. Knappologi blir sådant.

Nu är det medicinska språket, liksom de flesta andra, ett levande språk med ständigt nya impulser. Logiken att betrakta knät eller hälen som viktigast och därmed det som ska stå först kan ha varierat med århundradena.

Provet »knä-häl« tillkom troligen under 1800-talet. Knät är målet för provet och har därför av många uppfattats som viktigast. Hälen blir då sekundär.

Många ber patienten träffa knät med hälen. Andra säger kanske: »Låt hälen träffa knät.« Vad är skillnaden?

Nu vill MC att hälen ska vara det primära och tycks då kanske mena att viktigast är att kunna lyfta hälen, under

det att andra anser att det viktigaste är att hälen ska kunna träffa just knät. Till den senare kategorin menar jag mig höra.

Vem ska då ha tolkningsföreträde i den situationen? I sådana lägen brukar författare till ordböcker luta sig mot specialisterna och låta dem avgöra hur termen/uttrycket bör vara. Där tveksamheter av språkligt slag kan finnas bör samråd ske med terminolog.

Det är rätt att i engelskspråkiga lexika skriver man »heel-knee«, men samtidigt ger man en lite annorlunda förklaring till testet. Den illustration som medföljde MC:s artikel och visar Dorlands förklaring, är tyvärr avklippt före förklaringens slut.

Där står nämligen att sedan väl hälen satts emot knät ska patienten med slutna ögon låta hälen på återvägen följa tibias framkant ner till ankeln. Så tror jag inte att gemene läkaren i Sverige utför testet i dag. Så beskriver heller inte MC testet. Vad säger specialisterna, vilket bör man göra? Skillnaden mellan engelsk och svensk terminologi kan vara tydlig och förklarar också varför vi bör ha medicinsk terminologi på svenska och inte alltid förlita oss på utländska auktoriteter.

Det medicinska språket ska ju ha klarheten som ledstjärna, och i vad mån denna ledstjärna solkas ned av knä-häl kontra häl-knä kan tydligen diskuteras, enligt MC. I detta fallet har jag också svårt

att se vari en eventuellt bris-
tande klarhet skulle ligga.
Skulle sådan bristande klar-
het påvisas, bör kanske i
kommande upplaga båda ut-
trycken tas med men med
hänvisning till det som före-
dras. Där kommer, som sagt,
specialisterna in. Har vi en
sådan fråga här?

Språket är ju också det mest
demokratiska vi har i vårt
samhälle. Det är inte lagstad-
gat på den här nivån. Språket
rättar sig efter vad flertalet
tycker, säger och skriver. Vad
som var rätt för 60 år sedan,
kan vara fel i dag samt åter
rätt om 60 år.

Bengt I Lindskog
professor, Lund, tidigare medlem
i Svenska Läkaresällskapet
språkkommitté, författare till
»Medicinsk terminologi«
b.li.29@spray.se

Fagterapi revisited

■ Det är ett tidens tecken att
alternativ eller komplement
till antibiotikabehandling av
infektionssjukdomar disku-
teras i samband med de ökan-
de problemen med antibioti-
karesistens. Därför var det
intressant att läsa Gunnar O
Kleins översiktsartikel om
fagterapi i LT 40/2009 (sidor-
na 2530-3). Eftersom jag själv
under en kort period studera-
de möjligheterna att använda
fagterapi för femtio år sedan
vill jag bidra med en tids-
skildring av det kanske enda
försöket med sådan behand-
ling i Sverige.

Anledningen till försöket var
problemet med kroniskt bär-
arskap av salmonellabakte-
rier. En bärare av tyfoïdbak-

terier kunde förorsaka många
allvarliga utbrott under sin
livstid. Det mest kända exem-
plet, och som vuxit till ett be-
grepp, är Typhoid Mary, en
amerikansk kokerska i början
av 1900-talet som vunnit he-
rostratisk ryktbarhet genom
sin karriär kantad av epide-
mier.

Under 1950-talet hade vi i
Sverige flera mycket stora
och uppmärksammade epide-
mier av Salmonella typhimu-
rium med en icke obetydlig
dödlighet. Hälsoskyddsmyn-
digheterna hade långtgående
krav på isolering av smittbä-
rare för att förhindra smitt-
spridning. Det kunde få svåra
sociala konsekvenser för in-
divid och familj. Ett sådant
exempel fanns på Roslags-
tulls sjukhus i Stockholm där
en liten tvillingflicka blivit
bärare av Salmonella typhi-
muriium och separerades från
sin syster och familj under
obestämd tid, vilket var upp-
rörande.

Den antibiotikabehandling
som då fanns tillgänglig kunde
inte befria patienterna
från bärarskap. Det var van-
ligt att exstirpera gallblåsan
där bakterierna hade en re-
servoar när det gällde vuxna
bärare av tyfoïd- och paraty-
foïdbakterier.

Eftersom jag på Statens bakte-
riologiska laboratorium då
arbetade med bakterievirus,
särskilt för fagtypning av
bakterier för att spåra smitt-
källor, låg det nära till hands
att pröva om bakteriofager
kunde ha effekt på bärar-
skap.

I samarbete med överläka-
ren Jonas Lindahl på Roslags-
tulls sjukhus studerades ut-
söndring av peroralt tillförda
fager i tarmen, bl a via T-drän
efter galloperation av bärare
på Serafimerlasarettets kir-
urgavdelning. Fagerna åter-
fanns mycket riktigt i gallan i
hög koncentration. Däremot
lyckades det inte att elimine-

Omslaget till LT 40/2009.

ra bärarskap, inte heller hos
den nämnda tvillingflickan.

Fagterapi är ett komplext
problem, bl a på grund av fe-
nomenet lysogeni då nuklein-
syra från ett virus inte leder
till produktion av nya virus-
partiklar som resulterar i cel-
lens upplösning (lys) och död
utan förblir vilande i cellen
som provirus. När cellen de-
lar sig delar sig också provi-
rus till varje dottercell. En
bakterie som förvärvat ett
provirus blir immunt mot
yttre angrepp av detta virus.
Det finns inga laboratorie-
odlade fager som uteslutande
ger lys av bakterierna. De ger,
i olika omfattning, upphov
till immuna bakterier med
provirus.

Det är inte heller troligt att
fagerna kan penetrera intra-
cellulärt i epitelceller där Sal-
monella-bakterierna växer.
Därför övergav jag försöket
med fagterapi. Strax därefter
kom kinoloner, kemoterapeu-
tika som verkar just intracel-
lulärt och som visade sig vara
effektiva mot bärarskap av
salmonella. Dessutom lättades
de drakoniska föreskrif-
terna för att isolera salmonel-
labärare.

Kan dagens ökade kunskap
och nya teknik erbjuda mer
s sofistikerade strategier än för
femtio år sedan? Det krävs
för att fagterapi ska lyckas.

Lars Olof Kallings
professor emeritus, Stockholm;
Funding President (1988–1990)
of International AIDS Society
l.kallings@telia.com

Sjukvård och moral

■ På väg, för vilken gång i
ordningen, till mottagningen
för gömda flyktingar, hör jag
ännu en minister tala i radi-
on. Denna gång är det stats-
minister Fredrik Reinfeldt
som lugnt och sakligt förklar-
ar att den som uppehåller sig
illegalt i vårt land självklart
inte ska ha rätt till sjukvård
och annan »skattefinansie-
rad välfärd«.

Den nuvarande regeringen är
den möjligen mest moraliska
någonsin. Under ledning av
bistandsminister Gunilla
Carlsson har det svenska bi-
ståndet successivt förändrats
från fattigdomsbekämpning
till att gälla demokrati och
männliga rättigheter. Sats-
ning på skolor och kvinno-
hälsa ersätts efter hand med
»fredsframtingande« demo-
kratiprojekt under Natoflagg.
De fattiga som inte var kapitul-
erar, rycker upp sig ur sin kul-
turella efterblivenhet och
slänger sina otidsenliga klä-
der kan i fortsättningen hälsa
hem vad gäller svenskt stöd
till sin utveckling.

I FN:s deklaration om
männliga rättigheter sägs
dock att »Var och en har rätt
till en levnadsstandard till-
räcklig för den egna och fa-
miljens hälsa och välbefin-
nande, inklusive mat, kläder,
bostad, hälsovård och nöd-
vändiga sociala tjänster ...«
(artikel 25), och att »Var och
en är berättigad till alla de
rättigheter och friheter som
uttalas i denna förklaring ...«
(artikel 2).

Sjukvård är, kort sagt, ing-
enting som får användas som
utpressning för att uppnå vis-
sa bestämda politiska mål.

Så, efter ännu en kväll
bland utsatta, misshandlade,
ibland torterade och våldtag-
na, medmänniskor inser jag
att kampen för mänskliga
rättigheter i vårt eget land
måste fortsätta och att den
antagligen kommer att bli
långvarig.

Gunnar Olofsson
läkare, kirurg, Göteborg,
konsult på mottagning
för gömda flyktingar
gunnar_fam@hotmail.com